

Handhaaf uw gezondheidsstatus!

Tekst: Rob van Ginneken

Beeld: Twan Wiermans

Dierenarts Raf Deconinck: “Een toekomstgericht bedrijf zou eigenlijk geen vee aan moeten willen kopen. Bij aankoop krijg je er de ziektes gratis bij; pas later stel je vast dat goedkoop duurkoop is geweest.”

FOCUS

Hoewel de (sluimerende) aanwezigheid van dierziekten een kostenpost is voor bedrijven, is het uitroeien van ziekten op bedrijfsniveau geruime tijd op vrijwillige basis gestoeld geweest. Met name in Nederland lag het debacle met de vorige verplichte eradicatieprogramma nog vers in het geheugen van veel veehouders. In 1998 startte er namelijk een grootse inentingscampagne tegen IBR. Farmaceut Bayer leverde daarvoor ruim 1,1 miljoen doses IBR-vaccin. Vlak na de inenting met de vaccins van Bayer vertoonden op verschillende bedrijven de koeien plotsklaps symptomen als diarree, mastitis en vruchtbaarheidsproblemen. Ook lag op sommige bedrijven de uitval hoog. Na onderzoek bleek dat het IBR-vaccin vervuild was geraakt met BVD. Dat was het laatste collectieve initiatief om Nederland alvast van één ziekte te ontdoen. In het recente verleden heeft echter de zuivelsector voorzichtig het balletje opgegooid om de gezondheidsstatus van de individuele bedrijven te verhogen. De focus ligt daarbij op Para-TBC, salmonella, IBR en BVD.

Para-TBC

De Nederlandse zuivelondernemingen, verenigd in de NZO, zijn al sinds 2008 aan het lobbyen om statussen toe te kennen aan de melkleverende bedrijven. Vanaf 2011 zijn alle Nederlandse melkveehouderijbedrijven verplicht om deel te nemen aan het Para Programma Nederland (PPN). Er is onderscheid gemaakt in 3 statussen; status A, B en C. Melkverwerkers nemen alleen melk af van bedrijven met status A of B. Sinds de introductie van het verplicht PPN-programma is dat het aantal bedrijven met status A ongeveer 75 procent. Tegelijkertijd met de aanpak van Para-TBC introduceerde de zuivelsector ook voorwaarden met betrekking tot salmonella. Driemaal per jaar wordt de tankmelk onderzocht op aanwezigheid van salmonella. Afhankelijk van het niveau hoeft er geen actie ondernomen te worden (niveau 1), wordt deelname aan een workshop verplicht (niveau 2) of, in geval van ernstige besmetting, dient een plan van aanpak opgesteld te worden.

In België dateert de aanpak van Para-TBC al reeds vanaf 2003, toen Die-reengezondheidszorg Vlaanderen (DGZ) en haar Waalse evenknie ARSIA het initiatief namen om concrete maatregelen voor te stellen om Para-TBC op grote schaal op te sporen en om de veehouder te begeleiden bij de opsporing ervan. Toch was ook de bemoeienis van de zuivelindustrie in 2012, met Milcobel en FrieslandCampina voorop, noodzakelijk om de aandacht van de veehouders daadwerkelijk op te eisen. Uit de meest recente cijfers blijkt dat momenteel 70 procent van de Vlaamse melkleverende bedrijven een Para-TBC statuut heeft. 87 procent van de gescreende melkveebedrijven heeft een niveau A, 8,2 procent niveau B en 4,5 procent een niveau C. In Vlaanderen is het niveau van het bedrijf geen voorwaarde voor melkafname, maar voor de frequentie waarop er op het bedrijf gecontroleerd wordt op antistoffen en of het bedrijf aanspraak maakt op steun van het sanitaire fonds.

Het economische belang van een gezonde veestapel is bij elke veehouder bekend, maar het initiatief om bedrijven ziektevrij te maken komt vaker van anderen af dan van de sector zelf. Vlaanderen heeft in dit dossier een voortrekkersrol, terwijl Nederland inmiddels flink achterloopt.

BVD

De aanpak van IBR en BVD is in beide landen heel anders georganiseerd. In Nederland is het vooral de zuivelsector die de aanpak van IBR en BVD stimuleert.

In België loopt er een landelijke bestrijdingsprogramma op aanvraag van de rundveesector; de eerste fase van het verplichte, nationale BVD-bestrijdingsprogramma startte op 1 januari 2015. Deze fase focust op het vroegtijdig opsporen van permanente BVD-dragers - ook IPI's (Immunotolerant Permanent ge-Infected) genoemd - en het verhinderen dat deze BVD-dragers nog in de handel komen. Vanaf 1 januari zijn alle pasgeboren kalveren op BVD-virus onderzocht. Om nog in de handel te kunnen komen, zullen de dieren een 'IPI-vrij' statuut nodig hebben. Dieren met een 'IPI'-statuut worden uit de handel geweerd en mogen ook niet meer geweid worden. Ook geïmporteerde kalveren geboren vanaf 1 januari 2015 zullen via onderzoek het IPI-vrije statuut dienen te hebben of vergezeld te zijn van een erkend buitenlands IPI-vrij certificaat. Op basis van het onderzoek bij de pasgeboren kalveren krijgen ook de moederdieren van IPI-vrije kalveren een statuut toegekend, nl. 'IPI-vrij door afstamming'.

Het BVD-programma heeft als doel België op termijn vrij te maken van de ziekte BVD. Het programma is opgebouwd uit verschillende fasen die deel uitmaken van een globaal stappenplan. Via het systematisch testen van nieuwgeboren kalveren zullen jaarlijks ongeveer 800 à 900.000 kalveren, alsook een even groot aantal moederdieren, het statuut 'IPI-vrij door onderzoek' verwerven. Ook historische resultaten van laboratoriumonderzoeken voor BVD die voldoen aan de voorwaarden opgelegd binnen het wettelijke programma, zullen in de BVD-databank worden opgenomen. Hierdoor zullen straks al een groot aantal dieren kunnen beschikken over een eenduidig BVD-statuuut.

Er zijn in totaal voorzien in 5 BVD-statuten:

- **IPI-vrij door onderzoek:** wordt toegekend indien het labresultaat negatief is. Het dier kan dan in de handel gebracht worden; IPI: wordt toegekend bij een positief resultaat. Het dier wordt als BVD-drager beschouwd en geblokkeerd op het bedrijf;
- **IPI-vrij door afstamming:** bij een negatief resultaat van de nuka krijgt het moederdier het statuut 'IPI-vrij door afstamming';
- **IPI-verdacht:** een positief resultaat van een nuka leidt tot het statuut 'IPI-verdacht' van het moederdier. Ook een nuka waarvan het resultaat pas laattijdig bekend is of niet interpreteerbaar krijgt de status 'IPI-verdacht';
- **IPI-onbekend:** dit statuut is van toepassing voor alle dieren geboren vóór 1 januari 2015 waarvoor geen BVD-antigeen onderzoeksresultaat beschikbaar is. Deze dieren kunnen gedurende fase 1 van het programma nog vrij in de handel komen.

“Nederland moet aan de slag met IBR en BVD”

Afgelopen zomer meldde de Nederlandse Gezondheidsdienst voor dieren dat veel bedrijven een verminderde gezondheidsstatus hadden gekregen. Naar schatting hadden zo'n 1.000 melkveebedrijven vee aangevoerd van bedrijven die een lagere gezondheidsstatus hadden dan het eigen bedrijf. Dat was de tol die betaald moest worden vanwege de expansiedrang van de melkveehouderij en de vrijblijvendheid ten aanzien van de bestrijdingsprogramma's in Nederland.

Ook het Vlaamse DGZ stelt vast dat er toch nog redelijk wat melkveebedrijven bij de aankoop van dieren niet kijken naar het gezondheidsstatus van het bedrijf van herkomst. Maar de organisatie ziet wel dat er een groeiend besef is van het belang van een screening vooraf.

DGZ baseert dat op de toename van het aantal dieren dat is gescreend via het aankoopprotocol. Het aankoopprotocol is een tool waaruit blijkt hoe groot de risico's zijn bij veeaankoop. Inmiddels wordt op ruim 15 procent van de verhandelde dieren een aankoopprotocol uitgevoerd. Daaruit bleek onder meer dat in 2014 toch ruim 4 procent van de dieren positief testte op IBR; in 2011 was dat nog 12 procent. Het aankoopprotocol bevestigt dus het succes van de landelijke aanpak van IBR. Ook Para-TBC werd bij 1 procent van de dieren opgemerkt bij een test voor aankoop, maar daarbij moet wel opgemerkt worden dat Para-TBC pas tot uiting komt op een leeftijd waarop dieren minder vaak verhandeld worden.

Dierenarts Jan Dijkhuizen (De Graafschap Dierenartsen Vorden) onderschrijft het belang van een goede monitoring vooraf bij veeaankoop. “Met de aankoop van vee loop je het risico dat er ziektes mee binnen komen. De sociale hiërarchie wordt aangetast en er ontstaat stress. Juist op die momenten komen de ziektes naar boven.” Dijkhuizen merkt dat veehouders meer ambitie tonen om definitief vrij te worden van BVD en IBR, ook uit kostprijsoverwegingen. “Met de huidige melkprijs zie je dat veehouders weer beginnen te twijfelen aan het nut van vaccinatie. Bij een vrije status is dat niet meer nodig. En eerlijk gezegd hadden we allang vrij moeten zijn van BVD en IBR. Het is goed mogelijk.” Raf Deconinck (DAP aan de Watergang, Sint-Gillis-Waas) heeft zijn klanten in zowel Nederland als België zitten. Deconinck heeft al enkele jaren ervaring met het eradiceren van BVD en IBR. Hij adviseert eerst BVD aan te pakken op individuele bedrijven. “Uit mijn ervaringen meen ik te concluderen dat het aantal opflakkingen van IBR vermindert op het moment dat het bedrijf op weg is om BVD-vrij te worden. BVD blijkt dus een aanjager van IBR te zijn.” Deconinck stelt dat veehouders goed moeten overwegen of ze wel vee moeten aankopen. “Een toekomstgericht bedrijf zou eigenlijk geen vee aan moeten willen kopen. Bij aankoop krijg je er de ziektes gratis bij; pas later stel je vast dat goedkoop duurkoop is geweest.”

Handel

Afgelopen voorjaar steeg echter de vraag naar gebruiksvee explosief in verband met de afschaffing van het melkquotum. Volgens Auke de Haan (veehandel De Haan) was de vraag zo groot dat het onmogelijk was om gezondheidsstatussen te laten matchen met het bedrijf van herkomst. “Over het algemeen zijn de veehouders wel kritisch op de gezondheidsstatus van het bedrijf van herkomst, maar afgelopen voorjaar bleek dat de veehouder bereid was om concessies te doen om toch aan vee te komen.” Voor het prijsverschil hoeft je het volgens De Haan niet te laten. “Je praat over 200 euro per dier maximaal wat het prijsverschil is tussen een dier met een matchende gezondheidsstatus. Daar kun je het risico niet voor lopen.”

Chris van den Berg (Cowling) is van mening dat er een gedeelde verantwoordelijkheid ligt bij de handel en de veehouder. “Veehouders zijn laks met het vragen naar de gezondheidsstatussen en eigenlijk moet de handelaar die statussen delen. Daar wordt toch niemand slechter van als de gezondheidsstatussen openbaar zijn? Waarom moet dat allemaal geheimzinnig?” Volgens Van den Berg loopt Nederland het risico om steeds meer ziektes binnen te halen, omdat er geen programma's zijn. En voorbeeld is de Europese IBR-wetgeving. België heeft een goedgekeurd bestrijdingsprogramma, waardoor invoer van dieren alleen toegestaan is van landen die dezelfde status hebben. België kan dus invoer van dieren uit Nederland verbieden, omdat er geen Europees goedgekeurd bestrijdingsprogramma is ingevoerd bij hun noorderburen. “De ons omringende landen zijn allemaal al veel verder en worden beperkt met het verhandelen van dieren met een lagere gezondheidsstatus ten aanzien van BVD en IBR. Dan wordt het erg verleidelijk om die dieren naar Nederland te exporteren, waar veel vraag is. We dreigen het afvoerputje van de Noord-Europese veehandel te worden.”

Volgens Toon van Hoof, LTO-portefeuillehouder diergezondheid en voorzitter van de stuurgroep IBR/BVD, stelt dat dat beeld een nuancering behoeft. “Met IBR en BVD lopen we achter op de ons omringende landen, maar onze aanpak ten aanzien van Para-TBC en salmonella kent wereldwijd nauwelijks navolging. We hebben een programma dat deze ziektes beheersbaar houden. Het beeld dat we in Nederland op alle terreinen achterlopen onderschrijf ik dus absoluut niet.”

Van Hoof kan niet bevestigen of er daadwerkelijk risicodieren zijn ingevoerd in de afgelopen maanden, maar hij stelt wel dat veehouders vooral zichzelf in de voet schieten als ze gezondheidsstatussen van het bedrijf van herkomst niet controleren. “We merken dat de bereidheid er wel is van veehouders om te investeren in diergezondheid, dus dan is het dom om onverantwoorde risico's te nemen door vee aan te kopen. En als men dit onvermijdelijk vindt is het letten op minimaal een gelijke gezondheidsstatus een vereiste. De veehouder zelf is er namelijk de eerste die er schade van ondervindt.” Lang hoeft Nederland echter niet meer te wachten op een programmatische aanpak van IBR en BVD. “Een concrete startdatum kan ik niet noemen, maar we zijn volop bezig in de voorbereidingsfase om te komen tot een nationale aanpak.” Van Hoof verwacht dat Nederland binnen enkele jaren is aangehaakt bij de andere landen. “BVD-vrij is op bedrijfsniveau binnen 1,5 á 2 jaar te realiseren. IBR duurt wat langer omdat de dragers moeten worden afgevoerd. Maar over 5 tot 7 jaar hopen we van beide vrij te zijn.”

De zuivel is één van de aanjagers van een verbetering van diergezondheid.

Het aankopen van vee is altijd een risico voor ziekte-insleep.

“Diergezondheid is een basisvoorwaarde”

De Nederlandse melkverwerkers zijn eigenlijk de grote aanjagers voor het verbeteren van de diergezondheid op individuele bedrijven. Volgens René van Buitenen (NZO) is dat een logisch gevolg in de verduurzaming van de zuivelketen. “Zuivelondernemingen aangesloten bij de NZO kiezen voor een verdere verduurzaming van de zuivelproductie. Een van de onderdelen van hun duurzaamheidsprogramma’s is de continue verbetering van de diergezondheid. Bovendien merken zij dat afnemers in de markt en burgers in de maatschappij belang hechten aan diergezondheid.”

Volgens Van Buitenen moet de meerwaarde vooral gezocht worden in verbetering van de technische resultaten op het bedrijf en moet er niet verwacht worden dat deze melk in de zuivelmarkt meer oplevert. “De consument betaalt geen meerprijs voor melk die onder strenge veterinaire omstandigheden wordt geproduceerd. Hij beschouwt dat als een basisvoorwaarde. Melkveehouders die in staat zijn om besmettelijke dierziekten te beheersen (denk aan bij voorbeeld Para-TBC en salmonella) realiseren wel een behoorlijke besparing op de diergezondheidskosten op hun bedrijf. Die besparingen variëren uiteraard per bedrijf, maar bedragen al snel enkele duizenden euro’s per jaar.”

De verschillende zuivelverwerkers waarderen de inzet tegen BVD en IBR in hun duurzaamheidsprogramma’s, terwijl er voor Para-TBC en salmonella harde richtlijnen liggen. Van Buitenen sluit echter niet uit dat er in de toekomst nog meer ziektes gemonitord worden. “Zuivelondernemingen streven continu een verbetering van de diergezondheid na. Monitoring van andere dierziekten behoort dus altijd tot de mogelijkheden.”

De stimulans van de melkverwerkers heeft in Nederland wel een kleine omslag teweeggebracht. Uit de monitoringsgegevens van de GD blijkt dat er de laatste jaren een stijging is in het aantal bedrijven dat de status BVD-vrij of onverdacht heeft. In het tweede kwartaal van 2013 was 31 procent van de melkveebedrijven nog onverdacht of vrij. Inmiddels is dat percentage opgelopen naar 38 procent.

IBR

Ook voor IBR geldt dat er in België bij koninklijk besluit is gestart met een wettelijk eradicatieprogramma. In 2007 kwam de aankondiging dat IBR-bestrijding, met de daaraan gekoppelde IBR-statuten, in België vanaf 2012 voor elke rundveehouder een verplichting zou worden. Door het systematisch vaccineren op 12-bedrijven wordt voorkomen dat jongvee besmet raakt met IBR en wordt de viruscirculatie beperkt, terwijl 13- en 14-bedrijven - al dan niet gekoppeld aan een gerichte afvoer van positieve dieren - IBR hebben uitgeroeid op het bedrijf. Ook zijn er inmiddels resultaten bekend. Sinds 2010 wordt in de wintercampagne van het FAVV jaarlijks een steekproef uitgevoerd om een schatting te maken van de IBR-circulatie in België. Op basis daarvan bleek in 2010 ongeveer 45 procent van de Belgische bedrijven besmet. Sinds de start van het programma in 2012 daalde het aandeel besmette bedrijven stelselmatig en in 2015 bedroeg de besmettingsgraad nog slechts 17,8 procent. Meer dan 80 procent van de bedrijven is inmiddels vrij. Voor IBR gaat hetzelfde op als voor BVD in de Nederlandse situatie. Op basis van vrijwilligheid wordt de besmetting aangepakt. Het aantal bedrijven dat vrij of onverdacht is, is al enkele jaren stabiel rond de 45 tot 50 procent.

Wellicht verplicht programma

Hoewel er in Nederland wel op vrijwillige basis en met enige stimulans vanuit de zuivelsector stappen gemaakt worden op het vlak van IBR en BVD, is de prevalentie van de ziekte in Nederland veel groter in vergelijking met de omliggende landen. Uit meerdere bronnen is dan ook bevestigd dat er binnen afzienbare tijd een voorstel komt om ook in Nederland een verplicht bestrijdingsprogramma voor IBR en BVD op te starten. ➔